

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Klaudie Křoková

Analýza a interpretace románu Arnošta Lustiga

Případ Marie Navarové

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně a pouze za použití níže uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne .....

Podpis .....

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, upozornění a připomínky.

Anotace

Tato bakalářská práce analyzuje a interpretuje prózu Případ Marie Navarové od Arnošta Lustiga. Cílem práce je představit život a dílo autora a interpretovat jeho knihu na základě analýzy kompozice, jazykové stránky, postav a hlavních motivů díla.

Klíčová slova

Arnošt Lustig, román Případ Marie Navarové, analýza, interpretace, román, osud, spravedlnost, kolaborace

Annotation

This bachelor's thesis analyses and interprets the prose Případ Marie Navarové by Arnošt Lustig. The aim of the work is to introduce the life and work of the author and interpret his book Případ Marie Navarové on the basis of analysis of the composition, language aspect, characters and main motives of the work.

Keywords

Arnošt Lustig, the novel Případ Marie Navarová, analysis, interprets, destiny, justice, collaboration

Obsah

Úvod	6
1 Arnošt Lustig	7
2 Tvorba.....	11
2.1 Dílo	12
3 Analýza a interpretace románu Případ Marie Navarové	18
3.1 Geneze	18
3.2 Titul.....	19
3.3 Čas	19
3.4 Prostor.....	20
3.5 Jazyk a styl.....	22
3.6 Postavy.....	23
3.6.1 Marie Navarová.....	25
3.6.2 Jan Novák.....	28
3.6.3 Reinhard Heydrich	30
3.6.4 Oldřich Navara	31
3.6.5 Paul Soppa.....	32
3.7 Motivy.....	32
3.7.1 Osud	33
3.7.2 Kolaborace	33
3.7.3 Tělo	34
3.7.4 Židovský nos a babička Sára.....	35
3.7.5 Spravedlnost vs. nespravedlnost	36
Závěr.....	38
Použitá literatura a zdroje	39

Úvod

Arnošt Lustig je znám především jako autor zabývající se židovskou tematikou v kontextu druhé světové války. Jeho tvorba je charakteristická tím, že vychází z osobní zkušenosti s koncentračními a vyhlazovacími tábory. Lustigovy texty pojednávají o lidském utrpení, ponížení, zoufalství, zejména ale poukazují na nepokořitelnost člověka. Tato práce však sleduje jiný typ tématu, neboť titul *Případ Marie Navarové* je příběhem české ženy v období od nacistické okupace až po šedesátá léta.

Hlavním cílem bakalářské práce je analýza a interpretace románu *Případ Marie Navarové*. Zaměříme se zvláště na jednání, uvažování a charakter postav. Pozornost věnujeme také motivům, kompozičním postupům a jazykové stránce díla. Při analýze a interpretaci budeme využívat ukávek z primární literatury tak, abychom podložili naše tvrzení. Z formálního hlediska je práce koncipována do tří částí.

V první kapitole připomeneme autorovu biografii, nastíníme jeho dětství, dospívání, zážitky z koncentračních táborů a poválečné osudy. Budeme přitom vycházet hlavně z monografií, rozhovorů a internetových zdrojů. Na závěr zmíníme i některá významná literární ocenění.

V druhé kapitole se seznámíme s tvorbou Arnošta Lustiga. Poukážeme na některé prvky a témata, jež se v Lustigových prózách opakovaně objevují. Poté jednotlivá díla charakterizujeme na základě studií, článků, recenzí, monografií a internetových zdrojů.

Třetí kapitola obsahuje samotnou interpretaci románu *Případ Marie Navarové*. Nejdříve objasníme, jak kniha vznikla. Poté provedeme rozbor základních kompozičních postupů, budeme zkoumat titul, čas a prostor. Taktéž nás budou zajímat jazykové prostředky a autorský styl. Největší prostor bude věnován analýze postav a motivům, které mají zásadní význam pro příběh nebo se v rámci textu nejčastěji opakují. Kromě primární literatury budeme používat také sekundární zdroje, zejména literárněvědné publikace k definování pojmů a monografii Aleše Hamana *Arnošt Lustig*.

1 Arnošt Lustig

Arnošt Lustig se narodil 21. prosince 1926 v Praze. Oba rodiče byli židovského původu, přičemž matka pocházela ze staré pobožné židovské rodiny Lowy-Cohen z Moravy. Arnošt vyrůstal v chudých poměrech, jeho otec sice vlastnil obchod, ale byl velmi zadlužený a nakonec zbankrotoval. (Lustig, 2009, s. 11–13) Sám Lustig o svém dětství řekl: „*Prožil jsem opravdu hezké, dobré, užitečné dětství. Odkázán na sebe, ale ne sám. Všichni na tom byli stejně. Bylo to užitečné, protože když jsem se pak dostal do lágru, kde byl hlad a bída a všichni jsme byli odkázáni sami na sebe, nebylo to pro mě nic nového.*“ (Lustig, 2009, s. 14–15)

V roce 1939 byl Lustig kvůli norimberským zákonům vyloučen z měšťantské školy. Poté začal pracovat jako krejčovský učeň a později působil v dílně na výrobu kožených předmětů jako ozdobník. Tyto zkušenosti pak promítl do své povídky *Dům vrácené ozvěny*. (Haman, 1995, s. 7)

V šestnácti letech byl Lustig spolu s matkou, sestrou a sestřenicí transportován do Terezína. Koncentrační tábor v Terezíně nebyl určený k likvidaci, avšak Němci ho plánovali využít jako přestupní stanici do dalších táborů, které by již likvidační byly. (Lustig, 2009, s. 24–31) „*Ted' vzpomínán na Terezín se zvláštní nostalgií. Vím, že to bylo hrozné místo, ale život je všude.*“ (Lustig, 2009, s. 41)

Grůznější se pak ukázal život v koncentračním táboře Osvětim-Březinka, Auschwitz-Birkenau, do něhož byl transportován z Terezína. „*Pamatuji si každý den v Osvětimi. Každou noc.*“ (Lustig, 2009, s. 55) Lustig byl hned po příjezdu poslán do karantény, kde čekal ve frontě na plyn: „*Potřebovali najednou zplynovat co nejrychleji osm set tisíc maďarských židů. Takže když tady sedím, musím říct, že tu sedím, protože místo mě zplynovali někoho jiného.*“ (Lustig, 2009, s. 52) Mengele pak rozhodl i o osudu jeho rodičů. Zatímco matku ušetřil, protože uměla dobře německy, otce poslal do plynu jen kvůli tomu, že si nesundal brýle. (Lustig, 2009, s. 59) Lustigovi se nikdy nepodařilo vymazat zlé vzpomínky na Osvětim-Březinku: „*Osvětim bylo peklo. Zbavovalo svět mravních zákonů. [...] Popsat Osvětim je nemožné. [...] To lze těžko zapomenout.*“ (Lustig, 2009, s. 45)

Z Osvětimi se Lustig dostal do koncentračního tábora v Buchenwaldu. Stalo se tak v době, kdy Němci potřebovali každého muže na frontě, a proto neměli dostatek dělníků. Pracovní sílu tehdy hledali i v Osvětimi, konkrétně sháněli lidi ovládající práci s ocelí. Lustig čekající v karanténě na smrt využil šance a k práci se přihlásil. V Buchenwaldu pak pracoval jako soustružník v muniční továrně při výrobě pancéřových pěstí. (Lustig, 2009, s. 53–62)

V dubnu roku 1945 se Lustigovi podařilo utéct při převozu do koncentračního tábora v Dachau. Z transportu smrti unikl spolu se svým přítelem Jirkou Justicem díky tomu, že na jejich vlak zaútočil u Kraslic americký letec. (Lustig, 2010b, s. 22–23) Průběh jejich záchranné akce byl velmi dramatický. „*Měli jsme štěstí, protože jsme byli první a ti, co vyskákali po nás, vytvořili zed', která nás chránila.*“ (Lustig, 2010b, s. 23) Poté několik dní bloudili v lese, hladoví a naprosto vyčerpaní. Nakonec se jim podařilo najít vlak a dojeli až do Prahy, kde se Lustig schovával až do květnového povstání. Zážitky z útěku později zobrazil ve své povídce *Tma nemá stín*, již pak přepracoval do samostatné knihy. (Haman, 1995, s. 12; Lustig, 2009, s. 69–71)

Po válce začal studovat na Vysoké škole politických a sociálních nauk. Od roku 1948 působil jako válečný zpravodaj v Izraeli během arabsko-židovské války. (Mikulášek et al. 1998, s. 234; Lustig, 2007, s. 196) Právě zde se spřátelil s Ludvíkem Aškenazym, který se stal jeho vzorem a učitelem. Díky němu Lustig poznal, že pro spisovatele a jeho řemeslo je nejdůležitější pravda. (Lustig, 2010b, s. 62) Jeruzalém v Lustigovi vyvolával množství pocitů: hrdost, sounáležitost, vědomí příslušnosti k tomuto místu, ale i vzpomínky na Osvětim a plynové komory, protože z těch stejně jako z obklíčeného Jeruzalému nebylo úniku. (Cinger, 2009, s. 136–142) V Izraeli se roku 1949 oženil s příslušnicí židovské armády Věrou Weislitzovou. Měli spolu dvě děti, Evu a Josefa. (Haman, 1995, s. 12)

Po návratu z Izraele vzal Aškenazy Lustiga do *Československého rozhlasu*. Práce v redakci se Lustigovi líbila, naplňovala ho. Zpočátku dělal reportáže s dělníky a horníky, později dokonce získal post vedoucího v oddělení zábavy. (Lustig, 2009, s. 85) O novinářské zkušenosti řekl: „*Novinářství učí úspornosti, kázni, humoru a pokoře. Nemůžete čekat na inspiraci. Musíte začít cokoli, co vám šéf určí. Učí vás vyjadřovat se s ohledem na čtenáře. Užívat nejjednodušších a nejpřesnějších výrazů. Sloužit námětu a čtenáři. Pak přijde moment, kdy se vám to přestane líbit, je to rutina. Je to povrchní, opakuje se to a nedovoluje vám to jít do hloubky.*“ (Haman, 1995, s. 12)

V roce 1958 se stal redaktorem týdeníku *Mladý svět* a o dva roky později scenáristou Filmového studia Barrandov. Několik jeho děl získalo v šedesátých letech filmovou podobu, přičemž on sám se na těchto filmových adaptacích scenaristicky podílel. Lustig byl spokojený, práce u filmu mu totiž vynášela dostatek peněz, jeho prioritou však nadále zůstalo psaní knih. (Haman, 1995, s. 13)

Lustig byl na dovolené v rámci zájezdu pořádaném Svazem novinářů v Itálii, když 21. srpna 1968 Československo obsadila vojska Varšavské smlouvy. Zpráva delegaci zastihla ráno poté a hned se mezi přítomnými rozpoutala diskuze o tom, zda se vrátit do

Československa, nebo zůstat v emigraci. Lustig se do Československa vrátit chtěl, ale jeho manželka byla proti, poněvadž si k Československu nevytvořila vztah, a tím pádem ji nic netáhlo zpátky domů. Lustig se však nechtěl vrátit sám, a tak dal na manželku a s celou rodinou emigroval do Izraele. (Lustig, 2009, s. 91–92)

Příjezd do Izraele popisuje takto: „*Uvítal nás generální konzul, dělnický typ s upracovanými rukama a vrásčivým obličejem. [...] Nejdříve nás poslali do školy, abychom se naučili hebrejsky. Já se moc neučil. Nemohl jsem se soustředit. Pořád jsem myslel na Českoslovenko.*“ (Lustig, 2009, s. 92) V roce 1969 pak dostal od Jadran Film studia v Záhřebu nabídku podílet se jako scenárista na filmu o Josipu Brozu-Titovi. Na filmu pracoval rok, když se rozhodl s rodinou znovu odcestovat, tentokrát do Ameriky. (Haman, 1995, s. 14–15)

Amerika byla pro Lustiga další velkou životní zkouškou. Neměl peníze, znalosti angličtiny ani představu, kam půjde a co bude dělat. (Haman, 1995, s. 15) Domov si rodina našla v Iowě, protože byl Lustig pozván do mezinárodního spisovatelského programu nacházejícího se právě v tomto státě. Od tohoto mezinárodního programu dostali pozvánku spisovatelé z různých koutů světa, přičemž jejich jediným úkolem bylo věnovat se psaní. V programu Lustig strávil rok, poté dostal nabídku jít učit. (Lustig, 2009, s. 97–98) Nabídku přijal a rok učil na univerzitě v Iowě, odkud pak přešel na Drakeovu univerzitu v Des Moines. (Haman, 1995, s. 15) I když byl děkan Drakeovy univerzity s jeho prací spokojený, nemohl ho najmout déle než na tři měsíce, a tak se Lustig ocitl bez zaměstnání. (Lustig, 2009, s. 100) Nakonec roku 1973 nastoupil jako asistent na Americkou univerzitu ve Washingtonu a po pěti letech se stal řádným profesorem s definitivou. Přednášel o evropské literatuře, dějinách druhé světové války v literatuře a filmu, tvůrčím psaní a literární imaginaci. (Haman, 1995, s. 15; Lustig, 2007, s. 188–189)

O nuceném exilu Lustig řekl: „*Byl jsem rád i nerad, že jsem odjel; na jedné straně v republice nastala po okupaci tísnivá situace, na druhé straně jsem měl pocit, že jsem se odjezdem připravil o něco základního.*“ (Lustig a Kouba 1999, s. 67) Život v emigraci mu mnohé vzal, ale mnohé ho i naučil. Třebaže emigraci samu o sobě rád neměl, za příležitost se něčemu naučit jí byl vděčný. (Cinger, 2009, s. 224; Lustig, 2009, s. 115)

Po listopadu 1989 se Lustig vrátil do Prahy. Příjezd do vlasti ovšem nebyl takový, jaký si jej během exilových let vysnil. Očekávaný domov už pro něj tolik domovem nebyl. Od devadesátých let trávil střídavě čas v Praze a v Americe. (Lustig a Kouba 1999, s. 71) Kromě toho, že stále působil na univerzitě ve Washingtonu, tak v létě vyučoval tvůrčí psaní v Čechách. (Lustig, 2007, s. 89)

Lustig patří mezi spisovatele, jež se prosadili nejen v českém prostředí, ale i v zahraničí. Za své dílo pak obdržel řadu nejen českých, ale i světových ocenění. V roce 1996 získal od centra PEN klubu *Cenu Karla Čapka*. V roce 2003 byl nominován na *Pulitzerovu cenu* a o rok později si odnesl *Cenu Americké akademie umění a literatury* udělovanou každoročně osmi významným osobnostem Spojených států amerických. (Lustig, 2007, s. 206) V roce 2008 mu byla předána *Cena Franze Kafky*. Prestižní záležitostí byla i nominace na *Man Booker International Prize*.¹

Po odchodu do penze se v roce 2003 přestěhoval z Ameriky do Prahy. V roce 2006 mu byla zjištěna rakovina krve. Nemoci podlehl 26. února 2011 v Praze. Na jeho počest byla roku 2012 založena *Cena Arnošta Lustiga*.^{2,3} (Hvížd'ala, 2013, s. 323)

---

¹ Arnošt Lustig. Židovská obec Brno [online]. c2019 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.zob.cz/vzdelavani/osobnosti/arnost-lustig/>

² Ocenění je předáváno každý rok a jejím laureátem se stává osobnost, která se zasloužila o udržení a rozvoj celospolečenských hodnot.

³ Arnošt Lustig. Aktuálně.cz [online]. 2014 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/osobnosti/arnostlustig/r~dd6ae30efd3311e3973a0025900fea04/>

2 Tvorba

Arnošt Lustig se jako spisovatelem řídil pravidlem: „*Psát se dá jen o tom, co víte, co cítíte, čím žijete.*“ (Haman, 1995, s. 5) A tak psal o židovském osudu, který pro něj současně představoval osud člověka. Psal o zkušenostech z koncentračních táborů, kde poznal lidi nacházející se na hranici mezi existencí a neexistencí, lidi zachovávající si lidskou tvář i pod největším tlakem, lidi přežívající z posledních sil. (Hvížd'ala, 2013, s. 331) Považoval za nutné, aby se lidé z minulosti poučili, a zabránilo se tak možnému opakování zločinů spáchaných za druhé světové války. Proto se i ve svých knihách a přednáškách věnoval tématu holokaustu a pojednával o něm jako o nejhlubší lidské zkušenosti. (Lustig a Kouba 1999, s. 99–101)

Tvorba Arnošta Lustiga vychází z tradic českého psychologického románu. Lustigův vstup do literatury je spojen s tzv. druhou vlnou okupační prózy, jež je charakteristická tím, že „*do české literatury vnesla umělecké postupy moderní světové literatury.*“ (Mikulášek et al. 1998, s. 235)

Lustigovy texty se zabývají otázkou života a smrti, mravnosti a odolnosti vůči zlu. Spojujícím prvkem jeho knih jsou především opakující se motivy a postavy, ať už jde o postavy mladých židovských dívek, které se vyhýbají smrti nebo alespoň získávají výhody tím, že využívají své krásy a těla, či o konkrétní postavy, jako tomu je v případě Viliho Felda. I osud těchto mladých krásných židovských dívek byl v ledasčem podobný. Dívky byly vystaveny zlu, prožily utrpení, ponížení, ztratily své blízké a nakonec zemřely. V prózách, kde se vyskytují mladí hrdinové a hrdinky, je jejich existence spjatá s potřebou sexu a jídla. Taktéž je pro ně společná jejich vůle žít, díky níž buď přežijí, nebo si přinejmenším ponechají svou čest. Po válce je však jejich vnitřní síla k životu poznamenaná zážitky z války.⁴

Je známo, že se Lustig ke svým textům vracel a různě je přepracovával. Vycházel přitom z pocitu, že by autor měl čtenáři poskytnout to nejlepší. Díla pak upravoval různými způsoby. Někdy se k příběhům vracel, protože cítil, že lze některá místa v knize popsat lépe, někdy jen některé věci doplnil. Nikdy však nezasahoval do základu příběhu, ten byl daný. (Lustig a Kouba 1999, s. 108–119)

---

⁴ Arnošt Lustig. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=507&hl=lustig+>

2.1 Dílo

Lustigova spisovatelská cesta začala, když se po válce setkal se svým učitelem z měšťanské školy Františkem Jůzou. Lustig mu popisoval své zážitky z koncentračních táborů, ale Jůza nevěřil pravdivosti jeho vyprávění a myslel si, že se Lustig zbláznil. (Lustig, 2010b, s. 98–99) „*Tehdy jsem si ověřil, že to, co jsem zažil, je nesdělitelné, že lidi mi nevěří, že zlo je nepochopitelné. Zjistil jsem, že pokud to chci někomu sdělit, nezbyvá mi nic jiného než to napsat.*“ (Lustig, 2010b, s. 99)

První kniha vyšla Lustigovi v roce 1958. Jednalo se o soubor sedmi povídek s názvem *Noc a naděje*, v nichž se mu podařilo zachytit atmosféru terezínského ghetta a osudy Židů poznamenaných rasovou perzekucí. Již v tomto díle se objevily některé charakteristické prvky Lustigovy tvorby, a sice důraz na mravní sebevědomí a na vědomí vlastní důstojnosti probouzející v člověku paradoxně ponížení a násilí. Kromě toho se v knize vyskytují postavy dětí a starých lidí představující tzv. „*nehrdinské hrdiny*“, jež jsou pro Lustiga taktéž typické. (Haman, 1995, s. 25–27; Mikulášek et al. 1998, s. 235) K pozitivnímu přijetí Lustigovy prvotiny přispěla především Marie Pujmanová, která knihu označila jako nejlepší za posledních deset let. (Lustig, 2010b, s. 102) Lustigův úspěšný vstup do literatury je popsán v článku *Noc a naděje, noc a beznaděj*. Začínající autor byl záhy vnímán jako velká naděje české literatury. Jak kritika, tak čtenáři dílo považovali za vydařené. V dobovém tisku ovšem lze najít i výjimky kritizující povídky za jejich nesrozumitelnost, chybějící optimistický konec či zneuctění židovské památky. (Bauer, 1999, s. 20)

V roce 1958 byla vydána v pořadí druhá Lustigova kniha, také soubor povídek nesoucí název *Démanty noci*. Stejně jako v díle *Noc a naděje* i zde Lustig zobrazil prostředí ghetta a jeho židovské oběti, výrazněji však rozvinul svou poetiku. Základem povídek je jednoduchá modelová situace nastíněná prostřednictvím několika kresebných a povahových detailů, z nichž se pak do popředí dostává významotvorný motiv dne a noci, jenž pracuje s metaforou světla a tmy. Povídky jsou tvořeny jednoduchým dějem vrcholícím v momentu, kdy se židovští hrdinové dostávají do mezní situace, v níž se rozhodují mezi existencí a neexistencí, tedy životem a smrtí. Druhá kniha Arnošta Lustiga zaznamela větší nárůst negativní kritiky. Lustigovi byla vytýkána jednak jednostrannost námětu, jednak vykonstruovanost povídek. Na kritiku totiž působily některé povídky až tak dramaticky vyhroceně, že je považovala za uměle vytvořené. Přesto jsou povídky podle Lustiga přepisem jeho zážitků a zkušeností. (Haman, 1995, s. 9–33; Mikulášek et al. 1998, s. 235)

Třetí povídkový soubor vyšel v roce 1959 pod názvem *Ulice ztracených bratří*. Kniha obsahuje tři prózy, *Velká bílá cesta*, *Můj známý Vili Feld* a *Oleandrové keře*, přičemž úroveň těchto povídek je různá. Za nejzdařilejší je považována povídka *Můj známý Vili Feld*, v níž se Lustig zabývá nesplněným slibem mezi dvěma přáteli, vypravěčem příběhu Jindřichem Krausem a židovským obchodníkem, emigrantem Vili Feldem. Povídka byla nejdříve přepracována a jako novela vydána v roce 1961. Po třiceti letech se Lustig k novele vrátil a rozšířil ji do podoby románu nesoucího název *Král promluvil, neřekl nic*. (Haman, 1995, s. 34–36; Mikulášek et al. 1998, s. 236) O prvním přepracování pojednává článek *Proměna jedné povídky*. Z článku vyplývá, že se Lustig rozhodl zaměřit na přesnější vyjádření myšlenky a z příběhu vypustil všechny nadbytečné pasáže. Viliho Felda vykreslil jako zkrachovalého vydědence, člověka bez kořenů. U postavy Jindřicha Krause pak zachytil jeho proměnu z patnáctiletého chlapce obdivujícího Feldovo umění žít ve vyzrálého muže považujícího Felda za zpustlého vykořeněného muže. (Jungmann, 1961, s. 4) Jungmann (1961, s. 4) o Lustigově přepracování napsal: „Lustig nepracoval na své povídce marně. Dal jí nejen umělecky čistší tvar, ale přiřadil ji k povídkám svých předešlých dvou knih i v tom základním smyslu: v tom, jak lidskou tragédií učinil východiskem nového životního poznání a tedy životního kladu.“

Neúspěchem skončila Lustigova snaha vyhovět normě pracovního hrdinství. Kritika jeho knihu reportážních črt s názvem *První stanice štěstí* ztrhala pro její povrchnost a nezvládnutý jazyk plný žurnalistických klišé. (Haman, 1995, s. 36–37) Opelík (1961, s. 4) ve své recenzi na *První stanici štěstí* napsal, že se „místy z reportáže stala novinová lokálka“, již Lustig v některých pasážích obalil „obrazy sirupové sentimentality“.

Velký ohlas u čtenářů naopak vzbudila novela *Dita Saxová* vydaná v roce 1962. Jedná se o příběh židovské dívky, která přežila koncentrační tábor, ale válečné události ji poznamenaly natolik, že se nedokázala zařadit zpátky do „normálního života“ a spáchala sebevraždu. Postava Dity se nepřetržitě vyskytovala v mezních situacích, a to byl nakonec i důvod, proč neobstála před vlastním svědomím. Stejně jako Vili Feld je i Dita Saxová postavou s vykořeněnou existencí.⁵ (Mikulášek et al. 1998, s. 236) Ani toto dílo se nevyhnulo autorově přepracování. Výrazné zásahy lze nalézt ve vydání z roku 1998. Komparací první verze s vydáním z roku 1998 se zabývá článek *Z monologů plnoleté Dity S.* Jedním z rozdílů je Ditin vztah ke vzpomínkám na koncentrační tábor. V prvním vydání se Dita k minulým zážitkům vůbec nevracela, přesto se právě tyto vzpomínky staly její denní součástí. Ve vydání z roku 1998 však Dita pojednává o životě v koncentračním táboře téměř neustále. Různil se i

---

⁵ Arnošt Lustig. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=507&hl=lustig+>

autorův pohled na postavu. První verze sleduje Ditu zvenku, kdežto druhá jde více do jejího nitra. Taktéž téma lásky a sexu se v rámci těchto dvou verzí liší, přičemž většího prostoru se mu dostalo ve vydání z roku 1998. Zajímavým aspektem přepracované verze jsou i narážky na Franze Kafku představujícího osobnost, s níž se Dita identifikuje. (Bauer, 1998, s. 21) Milota (1998, s. 16) pak dodává, že Ditu není třeba vnímat pouze jako oběť, ale lze v ní spatřovat i dívku bojující se svou identitou, jejíž život po lágru i přes tragický konec nebyl nesmyslný.

O rok později byl vydán další povídkový soubor. V knize *Nikoho neponížíš* nalezneme postavy typově podobné Ditě Saxově, a sice bezbranné hrdiny vyskytující se v extrémně vypjatých životních podmínkách, jež se rozhodnou překonat svůj strach a ponížení riskantním činem. (Mikulášek et al. 1998, s. 236)

Nejúspěšnějším dílem Arnošta Lustiga se stala novela *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* vydaná v roce 1964. Příběh o hrdinském činu krásné židovské dívky, která se v plynové komoře vzbouří a postřelí dva esesmany, vznikl spojením dvou událostí, o nichž se Lustig dozvěděl díky židovskému historikovi Erichu Kulkovi. Kulka ho seznámil s osudem zajatých amerických občanů, jež se po vylodění americké armády na Sicílii v roce 1944 rozhodli znovu získat své obchodní pozice v Evropě, ale byli Němci zajati, vydírání a nakonec poslání do plynové komory v Osvětimi-Březince. Kulka tehdy Lustigovi navrhnul, aby na základě této události vytvořil knihu, ale Lustig chtěl napsat příběh o statečné židovské dívce, a tak Kulka přišel s legendou o krásné devatenáctileté polské tanečnici, kterou příslušník SS Hort Schillinger donutil se svléct a zatančit, načež ona využila příležitosti, vytrhla mu pistoli a jeho a dalšího esesmana zastřelila. (Cinger, 2009, s. 191; Haman, 1995, s. 39–40) Podle Jungmanna (2003, s. 126–127) chtěl Lustig v této knize vytvořit modelovou situaci, jejímž prostřednictvím by zobrazil, jakým způsobem zlo pracuje, jak umí manipulovat s bezmocným davem a dokáže velmi jednoduše dosáhnout svého cíle. Na tomto díle Lustig provedl jen minimální úpravy. V Americe do něho připsal pouze dva odstavce obsahující tvrzení, že o původu člověka rozhodoval rasový úřad, nikoliv jeho příslušnost k rodině. (Cinger, 2009, s. 191)

Tématu degradovaného lidství se Lustig věnoval v povídce *Bílé břízy na podzim* vydané v roce 1966. Námětem povídky se mu stalo prostředí pracovních oddílů. Tímto literárním počinem se Lustig zařadil mezi první autory, jež pojednávali o dehonestaci lidství v kontextu socialistické společnosti. (Haman, 1995, s. 41–42) V roce 2008 byla vydána upravená verze tohoto díla pod zkráceným názvem *Bílé břízy*.⁶

---

⁶ Arnošt Lustig. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=507&hl=lustig+>

V roce 1968 vyšel soubor čtyř novel pod názvem *Hořká vůně mandlí*. Kniha byla složena z novel *Člověk ve velikosti poštovní známky*, *Právo bez boha*, *Chvilě hned po ránu* a jedné románové novely *Dům vrácené ozvěny*, v níž lze nalézt autobiografické rysy. Příběh totiž sleduje rodinu drobného židovského obchodníka od idylických předválečných let až k událostem v Osvětimi. (Haman, 1995, s. 44; Mikulášek et al. 1998, s. 237) Novela *Dům vrácené ozvěny* byla Lustigem upravena do podoby románu a vydána v roce 1994, přičemž ze třech vyjmutých kapitol pak vytvořil samostatné dílo *Zasvěcení* vydané roku 2002.⁷

Zkušenosti a vzpomínky, které Lustig získal jako válečný zpravodaj během arabsko-izraelského konfliktu, promítl do románu *Miláček*. Kniha vyšla v Československu roku 1969, ale po zjištění, že se Lustig ze zahraničí nevrátí, byla část nákladu zničena a další autorovy knihy dány na seznam knih, jež byly vyloučeny z veřejného oběhu a určeny ke zničení. Tématem tohoto románu se stal milostný příběh novináře Dannyho a dobrovolné členky izraelské armády Magdy Wilderové. Jejich láska je na pozadí válečného konfliktu posílena strachem o přežití a narušení základních lidských hodnot. (Haman, 1995, s. 45–46; Mikulášek et al. 1998, s. 238) K tomuto tématu se Lustig vrátil v novele *Na letišti* z roku 2003, o čtyři roky později vydané pod názvem *Nemáme na vybranou*. Lustig k ní přidal vyprávění odehrávající se během jednoho dne, v němž se židovský pilot rozhodne pomstít se za dva izraelské piloty zabitě v arabské vesnici.⁸

Ve Škvoreckého nakladatelství v Torontu byla Lustigovi vydána v roce 1979 novela *Z deníku sedmnáctileté Perly Sch*. Vyprávění zasazené do prostředí terezínského ghetta pojednává o mladé židovské dívce bránící se prostitucí před zařazením do transportu. (Haman, 1995, s. 48; Mikulášek et al. 1998, s. 238) K napsání *Nemilované* Lustiga inspirovalo dceřino dospívání, které v něm probudilo úvahy o tom, co by se s neviností dívky stalo v prostředí lágru. (Lustig a Kouba 1999, s. 13) O postavě Perly Sch. Lustig řekl: „*Perla Sch. je prostitutka, ale pokud jde o její mravní vlastnosti, pokud jde o její činy, jimiž se člověk musí měřit, je to světec.*“ (Hvízďala, 2013, s. 324)

V souboru próz označeném jako *Židovská trilogie* se Lustig zabývá osudy židovských dívek za druhé světové války. První díl trilogie *Lea z Leeuwardenu* byl poprvé vydán v roce 1998 v rámci povídkového souboru *Oheň a voda*.⁹ Jedná se o příběh osmnáctileté dívky, která

---

⁷ Dům vrácené ozvěny. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dum-vracene-ozveny-54708>

⁸ Arnošt Lustig. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=507&hl=lustig+>

⁹ Arnošt Lustig. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=507&hl=lustig+>

v terezínském ghettu prožívá lásku, ale i obavy ze stárnutí.¹⁰ Druhý díl *Tanga z Hamburku* vyšel v roce 1992 a zobrazuje tragický osud dívky hledající svou lidskou hodnotu napříč pohnuté době.¹¹ Ve stejném roce byl vydán i třetí díl *Colette, dívka z Antverp*, v němž se Lustig věnuje nejen milostnému příběhu z prostředí koncentračního tábora v Osvětimi-Březince, ale i problematice týkající se zmatených lidských hodnot.¹² Zítková (2001, s. 20) ve své recenzi *Modlitba za Colette Cohenovou* napsala, že se Lustig ve své tvorbě posunul od dramatických příběhů k esejím o životě a smrti, dobru a zlu, pravdě a lži, přičemž jak *Colette z Antverp*, tak předcházející práce byly k této proměně přípravou. „Lustig jako by se vyrovnával co nejobtížněji s problémy, jaké si v nitru klade většina zralých lidí, životního má dáti a dal. A to na pozadí nezodpověditelné otázky, která napadá každého: A co ti, jimž nebylo dopřáno se rozvinout?“ (Zítková, 2001, s. 20)

V roce 1995 Lustig vydává prózy *Kamarádi*, *Porgess* a *Neslušné sny* obsahující tři novely, a sice *Modrý den*, *Dívka s jizvou* a *Neslušné sny*. O rok později ještě vydává knihu *Propast*.¹³

V knize *Oheň na vodě* vydané roku 1998 Lustig znovu zobrazuje prostředí koncentračních táborů v Terezíně a Osvětimi-Březince. Soubor *Oheň na vodě* je složen z povídek *Potopa*, *Lea z Leuwardenu* a *Enzo*.¹⁴

K tématu prostituce v lágrech se Lustig vrací v díle *Krásné zelené oči*. Hlavní hrdinka, patnáctiletá židovská dívka Kůstka, zapře svůj původ i věk a stane se prostitutkou v polním nevěstinci. Kniha byla vydána v roce 2000 a záhy se dočkala úspěchu.¹⁵ (Lustig, 2007, s. 387)

Román z roku 2008 *Zloděj kufřů* vypráví příběh Ludvíčka a Markétky, postav dospívajících v terezínském ghettu. Ludvíček se v krutých podmínkách lágru stane zlodějem kufřů. K vykrádání si přitom vybírá pouze kufry, které by podle něj mohly patřit bohatým lidem, protože těm nic chybět nebude. Lustig v knize pracuje s myšlenkou neuplatnitelnosti pravidel

---

¹⁰ Lea z Leeuwardenu. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-lea-z-leeuwardenu-807>

¹¹ Tanga z Hamburku. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-tanga-z-hamburku-54714>

¹² Colette z Antverp. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-colette-z-antverp-42589>

¹³ Arnošt Lustig. Slovník české literatury po roce 1945 [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=507&hl=lustig+>

¹⁴ Oheň na vodě: Povídky. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ohen-na-vode-povidky-32463>

¹⁵ Krásné zelené oči. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/krasne-zelene-oci-76267>

běžného světa v prostředí koncentračního tábora. Zprvu i postava Markétky Ludvíčkovy krádeže nechápe, později si však uvědomí, že člověk pro přežití musí udělat cokoliv.¹⁶

Oslavou sexuality se zabývá novela z prostředí terezínského ghetta *Láska a tělo* vydaná v roce 2009. (Lustig, 2010b, s. 69) Poslední knihou Arnošta Lustiga je román *Případ Marie Navarové* z roku 2010.¹⁷ Jelikož je toto dílo předmětem naší analýzy, podrobněji se mu budeme věnovat až v další části bakalářské práce.

---

¹⁶ Zloděj kufrů. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zloděj-kufřu-21115>

¹⁷ Případ Marie Navarové. Databáze knih [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/pripad-marie-navarove-33535>

3 Analýza a interpretace románu Případ Marie Navarové

V následující kapitole provedeme analýzu a interpretaci románu *Případ Marie Navarové*. Nejdříve se budeme zabývat tím, jak kniha vznikla. Následně se zaměříme na základní kompoziční postupy, tedy na titul, čas a prostor, neopomeneme ani jazykovou stránku díla a styl autora. Největší pozornost budeme věnovat stěžejním motivům, charakteristice a dějovým liniím hlavních i vedlejších postav.

3.1 Geneze

Případ Marie Navarové je poslední knihou Arnošta Lustiga. V rámci Lustigovy tvorby zaujímá zvláštní postavení, neboť se odklání od obvyklého zaměření na židovskou tematiku. „*Za tu knihu jsem moc rád, protože mi všichni stále říkali, že píšou jen o Židech, a na tomto námětu jsem sám sobě dokázal, že když je námět inspirující, mohu psát o čemkoliv.*“ (Lustig, 2010b, s. 112)

Kniha *Případ Marie Navarové* byla vydaná v roce 2010. Impulsem k jejímu napsání se stala žádost Advokátní komory, jež měla také zásadní vliv na výslednou podobu díla. Lustig měl při příležitosti advokátního sněmu napsat příběh, v němž by figurovala postava advokáta, nicméně nemohl přijít na vhodné téma. K námětu mu nakonec dopomohla jeho nakladatelka Markéta Mališová¹⁸, která ho seznámila s PhDr. Erichem Rennerem, autorem článku *Nečitelný příběh Marie Navarové z Benešova*. (Lustig, 2010a, s. 7; Lustig, 2010b, s. 104–112) Lustig znal Rennera nejdříve jen z vyprávění Mališové: „*Ona mi vyprávěla, že měla ve škole profesora Rennera. Byl to češtinář, ale z politických důvodů ho přeložili na Dobříš jako tělocvikáře, a on se strašně styděl, protože když měl dávat záchranu holčkám, nechtěl se jich dotknout. Ale byl to taky trošku šibal a vždycky si vybral jednu holku, na kterou si jako by zasedl. A ta paní Mališová mi vyprávěla, že jednou si vybral ji.*“ S Rennerem se pak setkal, když s Mališovou navštívil hospodu v Benešově. „*Tak jsme se skamarádili. Řekl, že také píše do novin, a dal mi tehdy článek o paní Navarové.*“ (Lustig, 2010b, s. 105) Příběh Marie Navarové Lustiga zaujal natolik, že se jej rozhodl literárně zpracovat. V *Případu Marie Navarové* se však nezabývá jen osudem Marie Navarové, ale na základě žádosti Advokátní komory v něm hraje významnou roli i postava advokáta. (Lustig, 2010b, s. 105)

---

¹⁸ V letech 2002–2008 ředitelka Centra Franze Kafky.

3.2 Titul

Titul představuje jeden z identifikačních údajů díla. Jedná se o první informaci, která je čtenáři o knize podávána. Titul má ale nejen informativní funkci, „*současně také dává jakýsi klíč k jeho chápání.*“ (Všetička, 1992, s. 43). K titulu se rovněž dle Všetičky (1992, s. 44) bezprostředně váže námět či stěžejní myšlenka díla. Ve shodě s tím je i název *Případ Marie Navarové*, jenž odkazuje k námětu knihy.

Všetička (1992, s. 44) rozlišuje literární tituly z hlediska tematického a stylistického. Uvážíme-li tento typ klasifikace, pak bychom název *Případ Marie Navarové* mohli označit jako titul **protagonistický**. „*Protagonistický titul dostává literární dílo podle hrdinova jména, označení, poslání, funkce nebo společenského postavení.*“ (Všetička, 1992, s. 44) Tento druh titulu se podle Všetičky (1992, s. 44) může vázat k jedinci nebo ke skupině postav a na základě toho mít pak ráz individuální či kolektivní. V našem případě se jedná o titul, který se vztahuje k jedné postavě, a tím pádem vykazuje individuální ráz.

Petrů (2000, s. 99) na titul literárního díla pohlíží jiným způsobem, a sice tak, že zkoumá jeho gramatické vlastnosti. „*V tomto smyslu rozeznáváme tituly jednoslovné, tituly v podobě sousloví a tituly větné.*“ (Petrů, 2000, s. 99) V souladu s tím je pak název *Případ Marie Navarové* titulem **v podobě sousloví**.

3.3 Čas

Čas má základní význam při uměleckém reflektování skutečnosti, neboť si díky němu „*člověk uvědomuje svou existenci i svět kolem sebe.*“ (Petrů, 2000, s. 95) Základním hlediskem při určování času v literárním díle je podle Všetičky (1992, s. 31) dodržování časové posloupnosti. V případě, že je časová posloupnost zachována a časový sled probíhá jako ve skutečnosti, hovoříme o čase **chronologickém**. Čas **retrospektivní** je naopak založen na porušování časového toku. Autor se při něm vrací do dávné nebo nedávné minulosti a v důsledku toho pak často dochází k prolínání několika časových rovin. (Všetička, 1992, s. 31)

K základnímu rozlišení patří rovněž dělení času na **objektivní** a **subjektivní**. Objektivní čas se „*odvíjí v běžných podmínkách pravidelně a nezávisle na našem vědomí.*“ (Petrů, 2000, s. 95) Subjektivní čas má nerovnoměrný průběh, jeho tempo autor mění v závislosti na situaci. Děje se tak zvláště ve chvílích největšího napětí, kdy autor vyprávěcí tok zpravidla zpomaluje. (Petrů, 2000, s. 95; Všetička, 1992, s. 31)

Román *Případ Marie Navarové* pokrývá období od druhé světové války až po šedesátá léta 20. století. Dílo jako takové zachycuje významné události československých dějin a jejich dopad na osud hlavní hrdinky. Autor zachovává časovou posloupnost, a proto se jedná o čas chronologický. V knize se však vyskytují místa, kde je chronologické vyprávění narušeno různými úvahami a vzpomínkami. Jedná se například o pasáže věnující se úloze advokáta: „*Advokát je mistr práva, ale zároveň student filozofie, psychologie a psychiatrie. Znalec lidí. Řídí se rozumem i instinktem. Knihou. Dal se k náboženství, které se jmenuje spravedlnost.*“ (Lustig, 2010a, s. 21) V analyzovaném díle se objevuje i čas subjektivní, a to zejména ve chvílích, kdy postavy prochází „*pronikavým vnitřním duševním děním*“ (Všetička, 1992, s. 31). Takovým případem je scéna, v níž umírá postava říšského protektora Reinharda Heydricha. Zpomalené vyprávění umožnilo Lustigovi zachytit psychické rozpoložení člověka, který se nachází mezi životem a smrtí. „*A mezitím zastupující protektor Reinhard Tristan Eugen Heydrich pomalu, ale spolehlivě, obklopen nejlepší a nejdůslednější sledovanou péčí německých, ale i českých lékařů, umíral. Čechům se hrůzou zastavoval dech. V nemocnici se odehrávalo osudové drama člověka, který byl pyšný na to, že se stal katem českého národa, smrtihlavem, postrachem Německa. [...] Pokud byl při vědomí, nahlížel na svět, na svůj život, na věci kolem jako staří lidé, kteří už nahlédli za oponu. Maličkosti, na kterých záleželo a představovaly, jako pro svět osa, kolem níž se otáčí, to stěžejní, co musí, zařídit, ty zratily na důležitosti.*“ (Lustig, 2010a, s. 136)

3.4 Prostor

„*Prostor je širší pojem než místo děje, představuje v podstatě vztah mezi jednotlivými místy děje, vztah většinou znásobený a umocněný.*“ (Všetička, 1992, s. 33) Kategorie prostoru se v literárním díle může vyskytovat v několika podobách, hovoříme o prostoru konstantním, migračním, kontrastním a konvergentním. Prostor **konstantní** probíhá na jednom místě, naproti tomu existuje prostor **migrační**, který v díle vzniká, když se prostor často stěhuje. Rozlišujeme také dvojí prostor založený na vzájemném protikladu označovaný jako prostor **kontrastní** a prostor **konvergentní**, jenž se během děje postupně sbíhá a zužuje. (Všetička, 1992, s. 33–34)

Analyzovaný román je zasazen do českého prostředí. Děj probíhá na více místech, a proto nelze hovořit o prostoru konstantním. Příběh začíná v kanceláři advokáta Jana Nováka. Ta má v díle *Případ Marie Navarové* důležitou roli. Jde o bezpečné místo, kde se obě hlavní postavy sblíží a začnou si důvěřovat do té míry, že se Novák rozhodne případ vzít. V protikladu

s tím je sídlo gestapa v Petschkově paláci, které je spojeno se strachem, nátlakem a nedůvěrou. Kancelář a sídlo gestapa tak v knize vytvářejí prostor kontrastní.

Kontrastní prostor se v díle vyskytuje ještě v souvislosti s uzavřeným a otevřeným prostorem. Uzavřený prostor je v analyzovaném románu zastoupen ve formě vězení, takže se od otevřeného prostoru liší jednak svým ohraničením, jednak tím, že se jedná o místo, kde lidé ztrácejí svobodu.

Vězení v knize vystupuje ve více podobách. Nejdříve se s ním seznámíme v souvislosti s postavou Oldřicha Navary, který pracuje jako vězeňský lékař na Pankráci. Pro Navarovi není toto prostředí nebezpečné, naopak je pro ně místem, v němž díky svým stykům s příslušníky gestapa mohou pomáhat českým vězňům a tímto způsobem se tak zapojit do odboje.

Odlišný obraz vězení se v příběhu naskytne, když se z Navarových stanou vězni. Vztah obou hrdinů k prostoru vězení se tímto změnil a my tak toto místo poznáváme z jiného úhlu pohledu. Manželé Navarovi se ve vězení ocitli dvakrát, a sice za okupace, když byla odhalena jejich odbojová činnost, a pak po únorovém převratu v roce 1948 za kolaboraci. Prostor vězení má své specifické vlastnosti, které mají vliv na chování postav. Ve vězení jsou postavy nuceny se rychle zorientovat, poznat místo i osoby, jež se v něm vyskytují. *„Spoluvězenkyně, stejně jako nařízení a pravidla, tvrdě vyžadována, pod výhružkou nejpřísnějších trestů, včetně hrdelních, ji upozornily hned po příchodu, co nesmí. Vše, co není výslovně povoleno, je zakázáno. Za žádnou cenu nesmí odmítnout. Musí být pokornější, než nejmenší myšička.* (Lustig, 2010a, s. 189) Vězení působí i na charakter postav, překonávají své vnitřní zábrany, mění se jejich mravy a vystupování. *„Vnímala zvířecí instinkty, jimiž se tu řídili dozorci i vězňové. Poučila se, že když s člověkem zacházejí jako se zvířetem, osvojí si zvířecí instinkty.“* (Lustig, 2010a, s. 189)

Manželé Navarovi vedli dvojí život, na jedné straně pomáhali lidem ve svém okolí, na straně druhé kvůli tomu museli udržovat dobré vztahy s gestapem. Restaurace, bary a kavárny, které Navarovi navštěvují spolu s příslušníkem gestapa Paulem Soppou, vnímáme jako místa, v nichž se jednání obou postav pohybovalo téměř na hraně s kolaborací, stávají se nám symbolem pro faleš a přetvářku.

Dalším prostorem vyskytujícím se v díle je domov manželů Navarových. Jde o místo, kde se především řeší milenecký vztah Marie Navarové a Paula Sopy. Oba manželé jsou v bytě nešťastní, Oldřich Navara žárlí a má strach, že přichází o svou manželku, Marie Navarová má zase pocit, že se sobě navzájem omrzeli. Domov v analyzovaném románu symbolizuje manželské odcizení. *„Po večeři u Sopy s ní manžel skoro nemluvil. Ráno jí chtěl být blízko. Ptal se jako opilý, jestli myslí na Paula Soppu, když je s ním. Nebylo možné tomu z jejího*

ženského a manželského hlediska nerozumět. Usmála se a skoro se urazila. Naučila se na nepohodlné otázky mlčet.“ (Lustig, 2010a, s. 130)

Nemocnice je v knize spojena s postavou říšského protektora Reinharda Heydricha, který do ní byl převezen poté, co byl na něho spáchán atentát. „*V nemocnici se odehrávalo osudové drama člověka, který byl pyšný na to, že se stal katem českého národa, smrtihlavem, postrachem nepřátel Německa.*“ (Lustig, 2010a, s. 136) V prostoru nemocnice sledujeme Heydrichův boj o život, především se však dozvídáme o jeho myšlenkách, úvahách a největších obavách. „*Někdy přemýšlel, jaké by to bylo, kdyby vládli Židé. Strašné. Povolili by všechna náboženství, všechna vyznání, všechny myšlenky podle svého lstivého a kupeckého Žij a nechej žít.*“ (Lustig, 2010a, s. 55) Nakonec je to právě nemocniční pokoj, kde Heydrich přichází na to, že vše, na čem mu tak záleželo, jsou pouze malichernosti.

3.5 Jazyk a styl

Knih je psána převážně spisovnou češtinou. V pásmu německých postav se pak často vyskytují germanismy, jež jsou vzápětí přeloženy do češtiny. „*Treue. Věrnost. Odvahu. Němectví. Meine Ehre heisst Treue. Moje čest znamená věrnost. Jsem Němec. Jeden ze tří vedoucích vůdců. Jsem Reinhard Tristan Eugen Heydrich.*“ (Lustig, 2010a, s. 35)

Nalezneme zde i expresivní výrazy, a to se záporným citovým příznakem. Jedná se většinou o pejorativa nebo vulgarismy. Jejich použití je spjato zejména s postavou Heydricha, který jimi vyjadřuje nenávisť k Židům nebo Čechům. „*Říkal si snad o to, aby na něj hodili bombu, souhrnem zabíjích, které inicioval? Svou myšlenkou na Konečné řešení židovské otázky? Zbabělci. Svině. České smějící se bestie.*“ (Lustig, 2010a, s. 62)

Lustig používá spíše kratší souvětí nebo jednoduché věty, mnohdy pouze jednočlenné. „*Konečně. Neomdlel. Jen krvácí. Ženská dlaň mu na ráně přidržuje kapesník. Dobrá duše. Snad Němka. Díky.*“ (Lustig, 2010a, s. 40) Ve vysoké míře se v textu vyskytují otázky, zpravidla řečnického charakteru: „*Čeho se musí držet advokát, když prohrává jedno za druhým, všechny pokusy? Smí se vzdát?*“ (Lustig, 2010a, s. 242)

V analyzované knize se často setkáváme s tím, že se do vyprávění dostávají digrese. Tyto literární odbočky zpomalují děj a stupňují tak napětí. Haman (1995, s. 91) ovšem upozorňuje ještě na jejich další funkci, která „*spočívá v tom, že odvádějí pozornost čtenáře od vnějšku do nitra charakterů, zvýrazňují jejich psychickou aktivitu, jejich subjektivní perspektivu.*“ Také digrese v románu *Případ Marie Navarové* vykazují tuto funkci. Například

ve scéně, kdy umírá říšský protektor Reinhard Heydrich, se Lustig několikrát odklání od děje a zaměřuje se na duševní stav Heydricha, jeho myšlenky, vzpomínky a úvahy.

Pro dílo *Případ Marie Navarové* je charakteristické rychlé střídání forem výpovědi, kdy Lustig „[...] z vyprávění přechází do dialogu, vnitřního monologu a nazpět, přičemž střídá perspektivy, zorné úhly situace.“ (Haman, 1995, s. 93) Podle Hamana (1995, s. 93) jde o podstatný rys Lustigovy poetiky.

Dialogy jsou většinou krátké a vztahují se k momentálnímu dění: „– Máš štěstí, jakou mám smířlivou povahu, – řekl. – Snad bys nežárlil na primitiva, – řekla. – Víme oba, co je gestapo. – Jak bys jinak vymohl jejich přízeň?“ (Lustig, 2010a, s. 75)

Naproti tomu vnitřní monology bývají často velmi dlouhé a týkají se jednak myšlenkových pochodů literárních postav, jednak jsou prostorem k filozofickým otázkám a úvahám: „Cítila se jako vyčerpané, unavené zvíře, které doběhlo nazpět ke svému doupěti a potřebuje, navzdory své nevině, ochranu. Do čeho se to zamotala? Nebylo by lepší narodit se jako zvíře, pes, kočka nebo pták, aby se dokázala postarat sama o svou ochranu? Proč zrovna já? Proč právě tam, v tu dobu?“ [...] (Lustig, 2010a, s. 125)

V románu *Případ Marie Navarové* neustále narážíme na průběžně se opakující motivy. Jedná se o velmi frekventovaný prostředek významové výstavby textů Arnošta Lustiga. (Haman, 1995, s. 91) Takovým opakujícím se motivem v analyzované knize je motiv osudu, který prostupuje celým příběhem a vždy na sebe upozorní, když dojde k zásadní události v životě hlavní hrdinky: „Vyslechla si rozsudek. Mohla nevěřit svým uším. Smířila se s osudem, který jí, kdykoli k tomu došlo, ukazoval svou horší, krutější tvář.“ (Lustig, 2010a, s. 244)

V díle *Případ Marie Navarové* je více než na příběh kladen důraz na problematiku charakteru. Právě proto čin postavy nevychází z vnější dějové situace, nýbrž je veden z vnitřní motivace postavy. Jednání na základě vnitřní podstaty můžeme pozorovat u obou hlavních postav – Marie Navarová je při pomoci raněnému Heydrichovi vedena instinktem ošetřovatelky, advokát Jan Novák zase obhájuje Marii Navarovou na základě svého přesvědčení o spravedlnosti. Převaha charakteristiky nad příběhem je jedním z typických znaků Lustigova stylu. (Haman, 1995, s. 92)

3.6 Postavy

Podle Eduarda Petru (2000, s. 104) je téma postavy tvořeno „*motivy zevnějšku, povahy, chování, jednání, jazykového projevu, myšlenek, citů.*“ V této kapitole se budeme zabývat

charakteristikou a dějovými liniemi postav vystupujících v knize *Případ Marie Navarové*, zaměříme se při tom na výše zmíněné motivy.

Případ Marie Navarové není jen literárním zpracováním příběhu ošetřovatelky, která se stala obětí totalitních režimů, podstatnou roli v něm mají také postavy nacistických pohlavárů. Jak Lustig vysvětluje, „*aby byl obraz celý, je nutné popsat oběti i vrahy.*“¹⁹ Rozdělení postav na kladné a záporné ovšem není vždy jednoznačné. Zatímco u příslušníků gestapa můžeme s jistotou říct, že představují záporné postavy, u manželů Navarových je kladný charakter problematizován motivem kolaborace.

Postavy lze rovněž dělit na hlavní a vedlejší. **Hlavní hrdina** neboli **protagonista** se zásadním způsobem podílí na vzniku zápletky a výrazně vstupuje i do dalších dějových fází. (Lederbuchová, 2002, s. 245) V našem případě plní funkci protagonisty postavy dvě, a sice Marie Navarová a advokát Jan Novák. K postavám vedlejším patří Reinhard Heydrich, Paul Soppa nebo Oldřich Navara. Vycházíme přitom z definice Eduarda Petrů (2000, s. 104), který vymezuje vedlejší postavu vzhledem k postavě epizodní, a to na základě jejich účasti na ději, kdy **vedlejší postava** je součástí celého příběhu nebo alespoň jeho podstatné části, zatímco **postava epizodní** se v díle objevuje pouze jednou.

V knize *Případ Marie Navarové* vystupují buďto postavy historické, nebo postavy, jež mají svůj reálný předobraz. **Historická postava** je dle definice Lederbuchové (2002, s. 245) historicky doložitelná, zpravidla obecně známá osobnost, pro niž platí, že je v textu přímo pojmenovaná, avšak její literární významy jsou utvářeny tak, aby odpovídaly především zájmům kompozice. K historickým postavám řadíme například Reinharda Heydricha či Paula Soppu. Reálný předobraz pak nalzáme u manželů Navarových a advokáta Jana Nováka.

Postavy jsou charakterizovány jak vypravěčem, tak zprostředkovaně v rámci sdělení jiných postav. (Petrů, 2000, s. 104) V knize se setkáváme s **autorským vypravěčem**, který na vyprávěný příběh nazírá z vnější perspektivy, tedy s nadhledem a poučením. Autorský vypravěč zná své postavy dokonale, a díky tomu je schopen postihnout důvody pro jejich chování a jednání. (Lederbuchová, 2002, s. 245–246)

Jak již bylo řečeno, Lustig se v analyzovaném románu zaměřuje zejména na psychologickou kresbu postav. V průběhu děje nás seznamuje s jejich minulostí, rodinným zázemím, názorovým světem. Zdaleka největší prostor věnuje vnitřnímu prožívání

---

¹⁹ HORÁK, Ondřej a Zuzana ŠMAJLEROVÁ. Je nutné popsat oběti i vrahy. Čtete poslední rozhovor s Lustigem pro HN. *Hospodářské noviny* [online]. 2010 [cit. 2020-04-05]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-50743250-je-nutne-popsat-obeti-i-vrahy-ctete-posledni-rozhovor-s-lustigem-pro-hn>

a vlastnostem jednotlivých hrdinů. Tímto způsobem vytváří postavy charakterově propracované a psychologicky motivované.

3.6.1 Marie Navarová

Marii Navarovou poznáváme jako čtyřiačtyřicetiletou ošetřovatelku, která se se svým manželem, pankráckým vězeňským lékařem Oldřichem Navarou, snaží pomáhat českým politickým vězňům. Kvůli této činnosti musí udržovat dobré vztahy s příslušníky gestapa, především pak s velitelem pankrácké věznice Paulem Soppou. Marie se často pohybuje na hraně kolaborace a dle Lustiga se tak stává ztělesněním kompromisu mezi dobročinností a nemravností.²⁰

Osud Marie Navarové však především poznamenal atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha. Marie zrovna jela tramvají ke svému strýci hajnému Douděrovi pro aprovizaci, když došlo v kobyliště zatačce k silnému výbuchu. „*Vyběhla z tramvaje a spěchala k zdemolovanému autu. Ve zraněném muži v uniformě poznala Heydricha. Jeden atentátník a Heydrichův šofér po sobě stříleli, skryla se za auto. Viděla oba pachatele. Muž, který hodil bombu, Jan Kubiš, byl statný blondák. Druhý, který střílel z pistole, Jan Gabčík, menší, tmavovlasý. Potácející se Heydrich se držel za bok, odkud vytékal skrz uniformu úzký pramínek krve.*“ (Lustig, 2010a, s. 12) Marie neváhala, raněného Heydricha ošetřila a přivolala pomoc – jednala na základě instinktu ošetřovatelky. „*Jsem sestrou Červeného kříže. Učili jsme se, že i raněnému nepříteli se má poskytnout ošetření. Je to zakotveno v ženevské konvenci.*“ (Lustig, 2010a, s. 27)

Poté co se vrátila domů z návštěvy u strýce, začala vše vyprávět svému manželovi. Ten už ale věděl, do čeho se jeho žena zapletla. Celý den totiž rozhlas vysílal výzvu, aby se na policii přihlásila plavovlasá Němka, která pomohla raněnému říšskému protektorovi. Také řidič tramvaje, s nímž se Oldřich znal, mu potvrdil, že jde o jeho manželku. Navarovi byli vyděšení, protože věděli, že je stejně tak riskantní se nepřihlásit jako přihlásit a vypovídat. Oldřich se proto poradil s Paulem Soppou. Ten Marii okamžitě odvezl do Petschkova paláce, kde byla čtyři hodiny vyslýchána gestapem. Na radu dr. Grospiče, Oldřichova přítele, však nepodala žádný popis atentátníků: [...] „*jsem krátkozraká a tak dobře nevidím. A starala jsem se*

---

²⁰ Lustig opustil téma holokaustu, píše o ženě, která pomohla Heydrichovi. Idnes [online]. [cit. 2020-04-12]. 2010. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/lustig-opustil-tema-holokaustu-pise-o-zene-ktera-pomohla-heydrichovi.A100311_102929_literatura_ob

o raněného. Chtěla – a musela – jsem se soustředit.“ (Lustig, 2010a, s. 81) Za pomoc raněnému Heydrichovi dostala Marie od gestapa finanční odměnu, její případ ale neskončil.

Tím, že atentátníky nepopsala, vyvolala u gestapa podezření. Proto se pro jistotu Marie obrátila na advokáta Jana Nováka. „*Advokát Jan Novák jí padl do oka od první vteřiny. Chtěla někoho, na koho se bude moci spolehnout.*“ (Lustig, 2010a, s. 125) Mezi Marií a Janem vznikne nebyválně silné pouto, které je navíc v knize umocněno tím, že jsou obě postavy propojeny motivem osudu. Marie vnímá svého advokáta jako ochránce, vyvolává v ní pocit bezpečí a důvěry. „*V zlomcích vteřiny jí připomínal advokát bratra otce, strýce Douděru. Blízkého člověka, který ji nedá.*“ (Lustig, 2010a, s. 126)

Na gestapo pak byla předvolána ještě několikrát. Při každém výslechu musela znovu potvrdit, že atentátníky neviděla a atentát neschvaluje. I přes narůstající tlak ze strany gestapa si však Marie za svou výpověď stála a atentátníky neidentifikovala ani v márnici. „– *Vidíte sami, že jsem nevinná. Nemusíte se mě stokrát ptát, na co jsem už několikrát odpověděla. Vím, že jste gestapo. A že chcete vědět všechno. Řekla jsem vám všechno.*“ (Lustig, 2010a, s. 87–88)

V chování gestapa nalézáme rozpory. Podezírali ji a zároveň jí dali další odměnu. Marie si stejně jako předtím peníze nenechala a darovala je zejména charitativním organizacím. Uvědomovala si, že by ji odměna od nepřítele mohla v očích českého národa kompromitovat. „*Odměnu od nepřítele? Za cenu, že se bude tvářit jako přítel nepřítele? Projevovat vděčnost, kterou necítí a za něco, co nechce?*“ (Lustig, 2010a, s. 84)

Mimo případ sledujeme také Mariin osobní život, především pak její problémy ve vztahu s manželem. Kvůli klepům o jejím mileneckém vztahu s Paulem Soppou procházejí Navarovi manželskou krizí. Oldřich se stává žárlivým a majetnickým a Marie zjišťuje, že se jí manželství omrzelo. Vztah mezi Marií a Soppou přitom nikdy nenabyl intimnějšího rázu, i když se tomu přibližoval. V jejich vztahu hrálo zásadní roli Mariino tělo, které považujeme za jeden z motivů objevujících se v knize.

Styky s gestapem, vztah s Paulem Soppou, poskytnutí pomoci raněnému Heydrichovi – to vše Marii vedlo k úvahám o tom, kdo je, čím se stala, a to nejen ve svých očích. Věděla, že se pohybuje mezi dobrem a zlem. S Paulem Soppou a jeho kolegy z gestapa chodila do barů, restaurací, dokonce pro ně pořádala večírky. „*Byla na houpačce, nahoru a dolů a těžko hledala rovnováhu, kterou nacházela v zadostiučinění, kolika lidem se jí a jejímu manželovi podařilo zachránit.*“ (Lustig, 2010a, s. 106)

Od onoho osudného dne v kobyliště křižovatce Marie nepřestávala hrát svou životní hru. „*Byla to nebezpečná hra, vzrušující a rozrušující hra, kterou rozehrála, a nepřišlo jí na mysl, proč a jak se do takové hry pustila.*“ (Lustig, 2010a, s. 107) Na svůj čin se snažila

nahlédnout z několika úhlů. Přemýšlela, jak by se v její situaci zachoval někdo jiný. Marie raněného Heydricha ošetřila, i když si byla vědoma toho, jaký je člověk. „*Pomohla jsem krvácejícímu člověku. Pomohla bych i ďáblovi, kdyby potřeboval ošetřit.*“ (Lustig, 2010a, s. 246) Jak ale její případ postupoval, začínala Marie litovat, že se do atentátu zapletla. „*Proklínala osud, že zrovna ona musela být na stanici trojky, když se to stalo, a nepřiměla se ničeho si nevšímat, jako ostatní.*“ (Lustig, 2010a, s. 125)

Do rukou gestapa se nakonec dostaly motáky, které odhalily odbojovou činnost Navarových. Oba byli záhy zatčeni a deportováni do Malé pevnosti v Terezíně. Ve vězení se Marie musela přizpůsobit krutým podmínkám a změnit tak své chování, mravy i uvažování. „*Poučila se, že když s člověkem zacházejí jako se zvířetem, osvojí si zvířecí instinkty. Naučí se bránit bleskovým postřehem očí.*“ (Lustig, 2010a, s. 189)

Navarovi byli vězněni až do osvobození Malé pevnosti 5. května 1945. Marie si však svobody dlouho neužila, již o rok později byla vzata do vazby Krajského trestního soudu a obviněna, že v době zvýšeného ohrožení národa udržovala styky s gestapákem Paulem Soppou, podala popis atentátníků a identifikovala jejich mrtvoly. Případ Marie Navarové byl tak posuzován v dalším politickém režimu. Obhájcem se jí opět stal advokát Jan Novák, který se ve své obhajovací řeči snažil dokázat Mariino vlastenectví. Vyšetřující soudce, doktor H. Zeman, nakonec 23. července 1946 Marii propustil z vazby, když slíbila, že se bude zdržovat výhradně jen na své pražské adrese.

Po uchopení moci komunisty došlo v březnu roku 1948 k obnovení retribučního soudnictví. Na Marii bylo podáno trestní oznámení obsahující jednak popis její činnosti během atentátu, jednak citovaný dokument ze štěchovického archivu o odměně 20 000 říšských marek. Původně se v něm taktéž uvádělo, že její popis atentátníků přispěl k jejich dopadení, avšak bylo to nesmyslné tvrzení, které soudce musel vypustit. Vyšetřovatel proti Marii obrátil vše, co dříve svědčilo v její prospěch: „*Pokud prý pomáhala českým vězňům, dělala to z alibismu. Bála se odplaty po válce. Většinu toho, co příbuzní a přátelé přes ni posílali, si buď ponechala pro sebe, nebo to dala gestapákům.*“ (Lustig, 2010a, s. 229) Marie se zase ocitla před soudem, tentokrát byl ale její případ posuzován z hlediska komunistické ideologie. „– *Cítíte třídní rozdělení společnosti? – Ano. – Kam se počítáte? – K chudým, vykořisťovaným, osvobozeným revolucí. Spojenectvím s Ruskem, Sovětským svazem.*“ (Lustig, 2010a, s. 232) Většina svědků zopakovala svou původní výpověď i ve změněných politických poměrech, zároveň však přibýlo nepříznivých výpovědí. Soud k ničemu nepřihlédl, nezval v úvahu ani zdravotní stav Marie, jež byla nakažena tuberkulózou a na děložce měla nádor ve velikosti dětské hlavy. Dle rozsudku spáchala Marie zločin proti státu, když zajistila převoz raněného Heydricha, podala gestapu

popis atentátníků a identifikovala jejich mrtvoly. Soud nevěřil, že toto Marie nespáchala, a jako usvědčující důkaz považoval vyplacené odměny. Marie byla odsouzena k osmi létům těžkého žaláře zostřeného čtvrtletně tvrdým ložem a na deset let pozbyla občanské cti. Zanikla jí tak občanská práva, včetně nároku na důchod či pojištění. „*Vyslechla rozsudek. Mohla nevěřit svým uším. Smířila se osudem, který jí, kdykoli k tomu došlo, ukazoval svou horší, krutější tvář. Už ji nikdo, ani soudci, neposlouchal. Cítila se nevinná, ale byla odsouzena k osmi letům.*“ (Lustig, 2010a, s. 244) Marie si odpykávala trest v pracovním oddíle Kladno Lubi²¹. Na svobodu byla propuštěna v roce 1953, kdy jí byl amnestií prezidenta prominut zbytek trestu. Život po vězení neměla lehký. Zemřel jí manžel, známí a příbuzní se k ní nehlásili, byla bez majetku a kvůli pozbyté občanské cti neměla nárok ani na důchod. Příběh Marie Navarové končí tak, jak začal. Opět v něm pocítíme „*nádech, stín a rys tragické náhody*“. (Lustig, 2010a, s. 250) Marie Navarová zemřela roku 1966 poté, co se při úklidu v práci poranila o hřebík, zranění podcenila a podobně jako kdysi Heydrich podlehla otravě krve. Důležitou roli zde tak sehrál motiv osudu, kterým jsou Marie a Heydrich propojeni již od jejich náhodného setkání v kobyliště křižovatce.

Marie cítila vůči druhým lidem zodpovědnost a snažila se jim pomoci i za cenu vlastního provinění. Neměla v úmyslu pomáhat nepříteli, jen nedokázala nepomoci raněnému. Marie představuje silnou a odvážnou ženu, jež statečně čelí nepřízní osudu. Nakonec však prohrává nejen svůj případ, ale i život.

3.6.2 Jan Novák

Advokát Jan Novák v románu symbolizuje mravnost. Je to muž pevného charakteru, jenž se v každé situaci drží morálních zásad. „*O co stál, byly záležitosti morálky, mravnosti, které chtěly němečtí nacisté vymýtit i s těmi, kdo v ně věřili a vyznávali je po svém. Vnímá, jak jsou v něm pevně zakotveny.*“ (Lustig, 2010a, s. 123) V Případu Marie Navarové je advokát Jan Novák jedinou vysloveně kladnou postavou.

Advokáta Jana Nováka poznáváme v prostředí jeho kanceláře. Od prvního rozhovoru s Marií Navarovou vystupuje jako vnímavý a přemýšlivý člověk se střízlivým úsudkem. „*Jan Novák se nabádal k trpělivosti, nutné vlastnosti advokátů. Nepodceňovat maličkosti. Brát ohled na nevyzpytatelný vnitřní stav klienta.*“ (Lustig, 2010a, s.13) Jan si uvědomoval, že za okolností, které v protektorátu nastolily Němci, by přijetím případu podstupoval jisté riziko.

---

²¹ V článku PhDr. Ericha Rennera *Nečitelný příběh Marie Navarové* je uvedeno, že si Marie Navarová odpykávala trest v pracovním oddíle Kladno Dubí.

Také věděl, že mu nacisté jako českému právníkovi nebudou už z principu věřit. Případu se ale i tak ujal, neboť v něm spatřoval výzvu, zkoušku svého svědomí a sebestvrzení.

Jan získal důvěru své klientky velmi brzy. Jeho účastný pohled v Marii probouzel pocit bezpečí a jistoty. Během jejich setkání si Jan pomalu vytvářel obraz o životě, charakteru a zkušenostech Marie Navarové. Posuzoval každý její krok, slovo, rozhodnutí a zároveň přemýšlel, jak by se za daných okolností zachoval on. V jeho očích vyvažovala Marie styky s gestapem svou bezpečností – nikdy nejednala na něčí úkor. Byl přesvědčen, že poskytnutím pomoci raněnému říšskému protektorovi se Marie ničím neprovinila. On sám s atentátem na Heydricha vnitřně souhlasil, i když si uvědomoval jeho následky.

Jan obhajoval Marii Navarovou ve třech různých politických a právních režimech. Okolnosti za nacistické okupace a po komunistickém puči však byly silnější než on. Jan tak se svou obhajobou dokázal uspět pouze v období, kdy vládl Beneš a platily jeho retribuční dekrety. V tomto soudním procesu měla zásadní význam Janova závěrečná řeč. Ve svém výkladu se Jan Novák stal politikem, advokátem i historikem. Líčil dějinné události, mluvil o nesdělitelnosti německých zločinů, o kolaboraci, zradě, nevynechal ani kruté zacházení na Malé pevnosti. Dovolával se přitom paragrafů, zákona a nutnosti napravit křivdu. Advokát Jan Novák požadoval pro Marii a jejího manžela spravedlivý mravní soud, který nakonec díky jeho obhajovací řeči dostali.

Lustig vnáší do románu v souvislosti s postavou Jana Nováka filozofický rozměr. Jan neustále zkoumá, jaká je role advokáta, v čem spočívají jeho výsady a povinnosti. „*Co a čím je advokát? Zdobí ho čest. Poskvřňuje ho zbabělost. Posiluje ho smělost, odvaha, vynalézavost. Oslabuje a ponižuje ho myšlenková lenost, mechanické spoléhání na paragrafy v jejich posledním znění, na zákony, pozapomenutí na vznešenost, jedinečnost a neopakovatelnost člověka, na hodnotu i posledního z posledních, úctu k člověku, k právu, zákonům a spravedlnosti, odpor k nespravedlnosti a křivdám. Advokát je světec bez posvěcení. Myslitel bez universitní stolice.*“ (Lustig, 2010a, s. 182)

Pro Jana je nesmírně důležité, aby obstál nejen jako advokát, ale i jako člověk. Stále si pokládá otázky týkající se morálky, svědomí a spravedlnosti, tedy hodnot, které považuje v životě i v práci za nejdůležitější, a to bez ohledu na dobu nebo politický režim. Úvahám advokáta Jana Nováka je v příběhu věnován velký prostor, neboť právě on se stává měřítkem toho, co je správné.

Advokát Jan Novák představuje hrdinu své doby a morální vzor, který nepodleh nátlaku totalitních režimů a zachoval tak čest svého cechu.

3.6.3 Reinhard Heydrich

„*Jsem Reinhard Tristan Eugen Heydrich. Šéf policie. Pán Čechů.*“ (Lustig, 2010a, s. 35) Jeden z předních nacistických pohlavárů v knize vystupuje jako krutý, bezohledný a ctižádostivý muž, jehož životním cílem je zneškodnit všechny viditelné i skryté nepřátele a naplňovat národně socialistické ideje.

Heydrich se cítil být pánem svého osudu – měl největší moc v protektorátě a patřil k hlavním nacistickým vůdcům. Atentát ho zaskočil. Do té doby neuvažoval o nebezpečí a nečekal, že by Češi byli schopni nějakého vzdoru. Považoval je za zbabělce a ohnuté páteře. Navíc nedokázal pochopit, proč zaútočili zrovna na něho. „*Proměnili mne v cíl? Čechům jsem nikdy neublížil.*“ (Lustig, 2010a, s. 39) Zároveň se ale ve svých úvahách vracel k tomu, jak poničil české podzemní hnutí terorem, a následně připouštěl, že se stal katem českého národa.

Při líčení atentátu se Lustig soustředí především na duševní stav Heydricha, jeho prožívání, úvahy, myšlenky a obavy. V Heydrichovi se mísila spousta emocí. Cítil hněv, odpor, zášť a ze všeho nejvíc strach. Heydrich se však více než smrti bál svého židovského nosu a odhalení náhrobku jeho babičky Sárý. Nesnesl pomyslení, že by cokoliv židovského mohlo být spojováno s jeho osobou. I pomoc Marie Navarové přijal s velkou nevolí, neboť se obával, že ho bude ošetřovat Češka nebo Židovka. „*Jenom ne židovské nebo české ošetření. Proboha.*“ (Lustig, 2010a, s. 37)

V životě Reinharda Heydricha hrála rasová otázka zásadní roli. Nepřestával se jí zabývat ani v průběhu atentátu, ani později v nemocnici. „*V hlubinách podvědomí se mu převalují myšlenky. Niterná otázka, problém rasy, čisté krve a původu daleko dozadu.*“ (Lustig, 2010a, s. 38) Heydrich bytostně nesnášel Židy a Čechy. Jeho vizí bylo odstranit všechny německé nepřátele. „*Zničit. Vernichten. Trefné a bohaté německé slovo. Zničit. Zničit. Zničit.*“ (Lustig, 2010a, s. 49)

Ve svých myšlenkách se Heydrich také často vracel ke své ženě a dětem. „*Měl krásnou rodinu, dánsko-německou ženu, která sdílela jeho náhled, a tři krásné zdravé děti.*“ (Lustig, 2010a, s. 36) Heydrich obdivoval ladnost a eleganci své ženy Liny. Zvláště si považoval její šlechtický původ a árijský vzhled, který zdědily i jejich děti. „*Jeho žena Lina. Ušlechtilé ženské zvíře. Dánská šlechtična. [...] Děti. Po ženě v sobě mají dánské rysy, árijskou krev. Malí šlechtici.*“ (Lustig, 2010a, s. 36)

Heydrich pokračoval ve svých úvahách i v prostoru nemocnice. Jeho hlavním cílem nadále zůstala obrana říšských zájmů před cizími živly. Uklidňoval se svou mocí. Cítil, že díky svému postavení může rozhodovat o čemkoliv. „*Byl to božský pocit. Nedal se s nikým a ničím*

srovnat. Neomezená německá moc.“ (Lustig, 2010a, s. 64) Těsně před smrtí však začal na svět nahlížet jiným způsobem. Věci, na kterých mu ještě před pár dny záleželo, najednou ztratily význam. „*Vездеjší svět už mu nepatřil. [...] Z jeho života se stávala zapouzdřená veličina, která končí v české nemocnici, kde se ho, navzdory všemu, nechtěně dotkly české ruce, aby mu poskytly první lékařskou pomoc.*“ (Lustig, 2010a, s. 136)

Říšský protektor Reinhard Heydrich prožívá od události v kobylišké křižovatce své osudové drama. Boj o život nakonec prohrává kvůli banální okolnosti, otravě krve způsobené žíní vycpávky sedadla automobilu.

3.6.4 Oldřich Navara

Oldřich Navara působí jako vězeňský lékař na Pankráci. V první světové válce byl nasazen na ruskou frontu, kde nakonec vstoupil do československých legií. Do vězeňské nemocnice na Pankráci nastoupil roku 1921 a zůstal v ní i za okupace navzdory své legionářské minulosti, která byla Němci považována za závažný nedostatek.

Oldřich se stejně jako jeho manželka pohybuje mezi odbojovou činností a kolaborací. Postava Oldřicha se nicméně problematikou kolaborace příliš nezabývá, v románu především řeší domnělou nevěru své ženy a manželské odcizení. I přes vztahové problémy však Oldřich stojí po celou dobu po boku Marie a podporuje ji.

Oldřichovo chování je často rozporuplné. Na jednu stranu je žárlivý, majetnický a vyžaduje od Marie čím dál více pozornosti, na stranu druhou přihlíží tomu, jak se Soppa snaží i v jeho přítomnosti navázat s Marií vztah, a dokonce pak za něj ještě zaplatí útratu v restauraci. Takové jednání ovšem nelze posuzovat jinak než jako důsledek nacistické okupace.

Ve vězení se Oldřich ocitl dvakrát. Nejdříve byl uvězněn za odbojovou činnost v Pevnosti Terezín a podruhé v roce 1948 v rámci obnoveného retribučního soudnictví. Oldřichovi uškodily nejen styky s gesspatem, ale i předválečná známost s předsedou vlády Slovenského štátu Vojtěchem Tukou. Také odchod z Terezína hned po osvobození, i když zde bylo třeba lékaře, nepřispěl k jeho obhajobě. Po roce 1948 se Oldřich navíc zapletl do politických spiknutí a byl odsouzen k sedmi létům vězení.

Oldřicha vnímáme jako loajálního a mírného muže. Spolu se svou manželkou čelí dopadům dějinných zvrátů, které však nakonec život obou manželů tragicky poznamenávají.

3.6.5 Paul Soppa

Velitel pankrácké věznice Paul Soppa je v knize vyličen jako primitiv se sklonem k alkoholismu. Soppa byl původem Polák, ale k rodné zemi neměl žádné vazby. Hlavní roli v jeho životě mělo gestapo a Německo.

Odbojovou činnost nemohli Navarovi podnikat bez shovívavosti Paula Soppy, a proto se snažili si ho naklonit. Marie Soppu zásobovala jídlem, likéry a cigaretami, Oldřich zase obratně využíval jeho pověrečného strachu z infekce a nakažlivých nemocí. Navarovi chodili se Soppou do vyhlášených restaurací, káveren a podniků, přičemž útratu platil pokaždé Oldřich. Soppa se také účastnil jejich večírků a vnutil se i na jejich usedlost do Kozmic.

Paul Soppa byl sukničkář. S Marií se sblížil, když ho v době jeho nemoci ošetřovala. Soppa dlouhodobě usiloval o její intimnější přízeň, třeba i tím, že jí věnoval zabavený židovský majetek nebo jí kupoval nové šaty a boty. Soppa je v románu hlavním pozorovatelem Mariina těla. Motiv těla představuje v jeho případě objekt touhy.

Po atentátu na Heydricha se Soppa stává jedním z vyšetřovatelů případu Marie Navarové. Při výslechu působí trpělivě a vlídně. I zde Soppa pohlíží na Marii spíše jako na ženu než na vyšetřovanou. Když se pak objevily motáky, které Marii usvědčovaly z ilegální činnosti, udělal jedinou výjimku ve svém profesním životě a projevil vůči Marii solidaritu tím, že zavolal jejího advokáta.

Paul Soppa je muž pochybného charakteru se slabostí pro alkohol a ženy. V knize vystupuje jako přesvědčený nacista, jenž hojně využívá svého vlivu.

3.7 Motivy

Motiv je základní tematická jednotka literárního díla, která je dále nedělitelná. Významy motivu jsou vytvářeny jednak výběrem slovní zásoby, jednak kompozičními vztahy v jazykové rovině. Rozlišujeme motivy **hlavní** a **vedlejší**. Hlavní motivy se podílejí na výstavbě hlavního tématu a jeho smyslu. Hlavním motivem neboli leitmotivem románu *Případ Marie Navarové* je osud. V analyzované knize můžeme pozorovat rovněž mnoho vedlejších motivů, z nichž se skládají vedlejší témata, digrese nebo odbočky. (Lederbuchová, 2002, s. 200)

3.7.1 Osud

S osudem se poprvé setkáváme v kobylišské křižovatce během atentátu na Heydricha. Náhodné setkání Marie Navarové a říšského protektora se stane osudovým okamžikem pro oba. Od té chvíle ztrácejí Marie i Heydrich vládu nad svým životem a podléhají moci osudu.

První, kdo na existenci osudu upozorňuje, je advokát Jan Novák. Prostřednictvím Jana se také dozvídáme o důležité vlastnosti osudu: „*je nevyzpytatelný, nepředvídatelný, navzdory krajní opatrnosti a obezřetnosti, chytrosti a moudrosti, jako lidská povaha.*“ (Lustig, 2010a, s. 154) Především však Jan odhaluje, jakou silou a mocí osud v příběhu disponuje: „*Myslel na osud, který je bezpočtukrát silnější než lidé, které postihne. Málokdo je silnější.*“ (Lustig, 2010a, s. 82)

U postavy Marie Navarové se osud vyskytuje v souvislosti s hrou. „*Marie Navarová rozehrávala svou osudovou hru, jejíž konce byly na začátku přehledné, pokračováním nedohledné.*“ (Lustig, 2010a, s. 102) Hru ale po celou dobu ovládá osud, který o sobě vždycky dá vědět tím, že otočí své osudové kolo, a zkomplikuje tak Marii život nějakou událostí. Kolo osudu můžeme pozorovat například, když se do rukou gestapa dostaly motáky, jež prozradily ilegální činnost Navarových: „*Smůla. Kolo osudu se opět pootočilo nepěkným směrem.*“ (Lustig, 2010a, s. 153) Marie začala postupem času osud proklínat, zejména mu dávala za vinu, že zrovna ona musela být poblíž atentátu. Nakonec jí ale nezbývalo nic jiného než se s osudem smířit a naplno se mu odevzdat.

Jak již bylo řečeno, říšský protektor Reinhard Heydrich se cítí být pánem svého osudu. Od atentátu však Heydrich ztrácí kontrolu nad svým životem a pánem se naopak stává osud. Heydrich bojuje o život a prožívá tak své osudové drama. To pro něj ale nakonec končí tragicky, když se osud rozhodne do jeho života zasáhnout naposledy: „*Kat byl mrtev. [...] Hodina zúčtování. Osud.*“

Motiv osudu Lustigovi slouží rovněž k propojování postav. Nejsilnější spojení vzniká mezi Reinhardem Heydrichem a Marií Navarovou. Marie a Heydrich jsou propojeni nejen životem, ale dokonce i smrtí – oba umírají na otravu krve. Na základě jejich spojení se pak vytvářejí další spojení, například s advokátem Janem Novákem.

3.7.2 Kolaborace

Problematika kolaborace se stala nedílnou součástí protektorátu. Manželé Navarovi vedli v době nacistické okupace dvojitý život – byli součástí domácího odboje a zároveň se stýkali

s příslušníky gestapa. Příběh manželů Navarových byl pro svou dobu charakteristický. Odbojová činnost byla často podmíněna tím, že se lidé museli pohybovat na hraně kolaborace.

Při zkoumání okupačního období představuje značný problém určit hranici, která by znamenala, že se člověk morálně zpronevěřil. Touto otázkou se v knize zabývá i advokát Jan Novák: „*Je povinnost čestného člověka nasadit svůj život, jen aby se o něm nemohlo po válce říkat, že zradil, byl zbabělý, pomáhal úhlavnímu nepříteli národa? Kde je hranice, před níž ještě člověk ob stojí, ale na níž a za níž se už zpronevěřil?*“ (Lustig, 2010a, s. 170–251) Přesnou hranici nám Lustig nikdy nezjeví, ale prostřednictvím postavy Jana Nováka nalézá řešení, jak si udržet mravní principy v každé době a režimu: „*Bylo by zbytečné sečítat a opakovat si, kdo všechno zradil, porušil slovo, opustil partnera v nejvyšší nouzi. [...] Celá společnost onemocněla. [...] Viděl jediné východisko, každého jednotlivce a všech: svědomí.*“ (Lustig, 2010a, s. 162)

Manželé Navarovi neudržovali styky s gestapem ze ziskuchtivosti nebo vypočítavosti, jen chtěli pomáhat lidem ve svém okolí a mít v životě klid. Přesto i oni cítí, že v některých situacích se jejich jednání kolaboraci přibližuje. Děje se tak zpravidla v restauracích, kavárnách a barech, tedy místech, kde se Navarovi s gestapáky scházeli. Kolaborace je v románu spojena s tímto prostorem.

Motiv kolaborace je pak dále rozvíjen po válce, kdy se s kolaboranty měly vypořádat retribuční dekrety. Kromě skutečných zrádců však byli odsouzeni i nevinní lidé. Motiv kolaborace se tak stává jedním z důvodů, proč manželé tráví svá poslední léta ve vězení.

3.7.3 Tělo

Marie Navarová je v románu popisována jako krásná žena, která má stále co nabídnout: „*Vypadá dobře, plná žena, ještě ne přespříliš při těle, hezké nohy a vlidný obličej, plavé vlasy, modrošedozelené oči, urostlá ňadra a elegantní pas, boky a bez břicha. Udržovaná vdaná paní.*“ (Lustig, 2010a, s. 20) Její tělo se stává předmětem zkoumání několika postav, včetně jí samé.

Marie si uvědomuje své přednosti a považuje je za zbraně ženy. Tělo pro ni představuje sebevědomí, ale i nástroj k dosažení svých cílů. „*Nechtěla si vytýkat, že je trochu kurva, protože nehodlala jít dál než k objetí tance. Není snad každá žena potenciálně, nebo trochu kurva? Pohybovala se ve všech směrech na hraně. Odůvodňovala si to zbraněmi ženy.*“ (Lustig, 2010a, s. 108) Marie své tělo využívá zejména k tomu, aby si udržela přízeň gestapáka Paula Sopyy:

„Cítila to instinktem ženy a člověka, stejně jako když tančila s Paulem Soppou v baru Barberina a Soppa, jako by nechtěně, ji k sobě tiskl a otíral se jí dlaní pravé i levé ruky o ňadra, co to znamená, a čemu jsou tím blízko. I to si přičítala k dobru, protože o to více od něj může žádat své věci.“ (Lustig, 2010a, s. 108) Přesto, že mezi ní a Soppou nikdy nedošlo k větším intimitám, Marie i tak vnímá své mravní selhání.

Již jsme se zmínili, že Paul Soppa vnímá tělo Marie Navarové jako objekt své touhy. Při pozorování Mariina těla si Soppa všímá především ňader a klína. Z toho vyvozujeme, že jeho zájem je ryze sexuální. Je proto překvapivým momentem, když Soppa projeví vůči zatčené Marii solidaritu a zavolá jejího obhájce. Lze tedy spekulovat, zda za jeho chříčem byly i nějaké hlubší city.

Další úhel pohledu na tělo Marie Navarové přináší Oldřich Navara. Dá se říct, že Oldřich je díky svým lékařským vědomostem dokonalým znalcem těla. Navíc jako manžel zná perfektně i Mariino tělo. Tělo své ženy neposuzuje nejen z mužského hlediska, ale právě i z lékařské perspektivy. Oldřich Mariino tělo většinu času obdivuje, ovšem můžeme si všimnout, že v přítomnosti Paula Sopy se jeho postoj proměňuje. V takových chvílích se z Mariina těla stává důvod k žárlivosti.

Jan byl starý mládenec a v ženách se nevyznal. Uznával pouze jedinou ženskou kategorii: „Ženu. Ženu matku. Ženu družku. Ženu obdařenou zázračnou schopností rodit děti. Ženu vychovatelku a ženu pečovatelku.“ (Lustig, 2010a, s. 111) Jan se zabýval tělem Marie Navarové jen v kontextu případu. Vzhledem k tomu, že věděl o schůzkách Marie a Sopy, uvažoval rovněž nad tím, jestli Marie pokládá své tělo za zbraň. Jan sice vnímal krásu Mariina těla, ale především z něj cítil ženskost a mateřkost, a proto měl také potřebu nad Marií držet ochrannou ruku.

3.7.4 Židovský nos a babička Sára

Židovský nos a babička Sára se v knize objevují v souvislosti s postavou říšského protektora Reinharda Heydricha. Jedná se o motivy symbolizující Heydrichův židovský původ. Příběh říšského protektora je tak jediným místem v románu, kde se Lustig dotýká židovského tématu.

Oba motivy se v příběhu poprvé objevují během atentátu. Raněný Heydrich se snaží být silný a vydržet, ale přepadá ho strach a úzkost, která pak následně vede Heydricha k zamyšlení. Heydrich si uvědomí, že něco podobného již zažil, když měl být odstraňován náhrobní kámen jeho židovské babičky Sary: „Svírá se mu hrdlo jako uprostřed noci, kdy nařídil, aby tajní

policisté s hrobníky odstranili náhrobní kámen, kde bylo vytesanými a pozlacenými tiskacími písmeny, švabachem, psáno jméno jeho babičky Sary.“ (Lustig, 2010a, s. 38) Od první vzpomínky na Sárů mizí Heydrichovy obavy ze smrti. Heydrich má totiž největší hrůzu z toho, že by s jeho osobou mohlo být spojováno cokoliv židovského.

Myšlenky na babičku Sárů střídají úvahy o židovském nose. „*Červ jménem Sára a židovský nos hlodal v jeho nitru.*“ (Lustig, 2010a, s. 39) Židovský nos vyvolává v Heydrichovi pochybnosti o jeho němečtví, a proto se pořád ujišťuje o své věrnosti k Hitlerovi a Německu. Přitom však stále sklouzává k velmi detailním popisům svého židovského nosu: „*Znal svůj nos. Oblouk čela splýval nejen s horním koncem nosu, ale hřbet nosu se mu neoblomně lomil v první třetině, a pak, naštěstí rovně, pokračoval až k hornímu rtu.*“ (Lustig, 2010a, s. 60)

Motivy židovského nosu a babičky Sary vystupují v kontrastu s plánem na konečné řešení židovské otázky,²² na němž se Heydrich podílel. Heydrich tak řeší svůj židovský původ a zároveň se paradoxně dojíká nad vyvražděním židovského národu. „*Konečné řešení ho plnilo hrdoostí, důvěrou a úctou k sobě samému. Konečné řešení. Jeho dítě. I s nose možná po babičce Sáře.*“ (Lustig, 2010a, s. 50–52)

Heydricha nakonec myšlenky na židovský nos a babičku Sárů opouštějí. Děje se tak těsně před smrtí, kdy si Heydrich uvědomí, že vše, na čem mu záleželo, bylo pouhou malicherností.

3.7.5 Spravedlnost vs. nespravedlnost

Motiv spravedlnosti se v knize vyskytuje ve třech podobách. Pojetí spravedlnosti se přitom proměňuje v závislosti na politickém režimu.

Nejdříve se setkáváme s německou koncepcí spravedlnosti, která ovšem se spravedlností nemá nic společného. Německé zákony měly v protektorátu pouze jediný cíl, a sice sloužit potřebám Říše. Spravedlnost se tak zde stává nespravedlností.

Po obnovení Československé republiky v roce 1945 představují spravedlnost Benešovy retribuční dekrety. Případ Marie Navarové byl posuzován i v tomto režimu. Advokát Jan Novák ale věřil, že nyní žijí ve spravedlivé době, a tím pádem dokáže svou klientku obhájit. I když Jan

---

²² Konečné řešení židovské otázky byl německý nacistický plán na usmrcení miliónů Židů ve vyhlazovacích táborech.

v tomto soudním procesu úspěš, můžeme v historii nalézt také příklady, kdy kvůli retribučním dekretům docházelo k nespravedlnostem a křivdám.

Po uchopení moci komunisty v roce 1948 bylo retribuční soudnictví obnoveno a spolu s ním i případ Marie Navarové. Na jednání soudů byl okamžitě znát nástup přísného totalitního režimu. Již od začátku soudního procesu s Marií Navarovou pochyboval advokát Jan Novák o objektivitě a nezávislosti soudu. V jeho očích byla křivda už jen to, že byl proces obnoven. Soud navíc nezkoumal jen případ sám o sobě, ale i Mariino třídní cítění. Spravedlnost získala v tomto období revoluční a nespravedlivou podobu.

Spravedlnost byla jedním z důvodů, proč se Jan rozhodl Marii Navarovou obhajovat. „*Hájil to, o čem se domníval, že je spravedlnost.*“ (Lustig, 2010a, s. 228) Jan považuje spravedlnost za jednu ze základních ctností advokáta a jako advokát pak požaduje, aby byla spravedlnost čistá, silná a nepochybná. V rámci případu Marie Navarové však musí čelit právním systémům totalitních režimů, jež spravedlnost postrádají. Advokát Jan Novák se tak v knize stává jediným zástupcem spravedlnosti v plném slova smyslu.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo analyzovat a interpretovat román *Případ Marie Navarové* od Arnošta Lustiga.

V první kapitole jsme se věnovali zejména důležitým mezníkům v autorově životě, které měly později vliv na jeho tvorbu. Informace jsme čerpali z odborných knih, rozhovorů nebo internetových zdrojů. Vycházeli jsme především z autobiografie *Zpověď* a monografie Aleše Hamana *Arnošt Lustig*.

V druhé kapitole jsme se nejdříve zaměřili na znaky a typická témata Lustigových próz. Jednotlivá díla jsme pak charakterizovali na základě studií, článků, monografií nebo internetových zdrojů. Zajímalo nás také hodnocení knih literární kritikou.

V třetí kapitole jsme přistoupili k samotné interpretaci. Nejprve jsme objasnili okolnosti vzniku románu. Poté jsme analyzovali základní kompoziční postupy, jako je titul, čas a prostor. Rovněž jsme nastínili autorský styl a jazykovou stránku díla. Zabývali jsme se zvláště analýzou postav, kdy jsme zobrazili jejich charakterové vlastnosti, názorový svět, jednání a vnitřní prožívání. Z velkého množství motivů jsme vybrali ty, jež hrály v příběhu důležitou roli nebo vynikaly tím, že se v textu často opakovaly. Obě zmíněné podmínky splňoval leitmotiv osudu, který se prolínal celým vyprávěním a významně zasáhl do života několika postav. V rámci motivů jsme dále zkoumali problematiku spravedlnosti a kolaborace, vnímání těla a v neposlední řadě také židovský původ Reinharda Heydricha. V této části práce jsme využívali primárního zdroje tak, abychom podložili naše tvrzení. Při definování pojmů jsme pak vycházeli z literárněvědných publikací. Nakonec se nám podařilo cíl stanovený v úvodu naplnit.

Kniha *Případ Marie Navarové* zahrnuje mnoho motivů, symbolů a filozofických úvah, je proto nutné upozornit na skutečnost, že jsme představili pouze jednu z možných variant, jak k tomuto románu přistupovat. Mnozí čtenáři mohou dílo interpretovat zcela odlišným způsobem, ale právě v různorodosti a nekonečných možnostech interpretace spočívá hodnota knihy.

Použitá literatura a zdroje

Primární literatura:

LUSTIG, Arnošt. *Případ Marie Navarové*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010a. ISBN 978-80-7380-229-5.

Sekundární literatura:

CINGER, František. *Arnošt Lustig zadním vchodem*. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-2022-0.

HAMAN, Aleš. *Arnošt Lustig*. Jinočany: H & H, 1995. Profily. ISBN 80-85787-82-2.

HVÍŽĎALA, Karel. *České rozhovory ve světě*. Praha: Československý spisovatel, 1992. ISBN 80-202-0336-2.

JUNGMANN, Milan. Doslov. In Lustig, A. *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*. Praha: Andrej Šťastný, 2003. ISBN 80-86739-03-1.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.

LUSTIG, Arnošt a Miroslav KOUBA. *Dobry den, pane Lustig: (myšlenky o životě)*. Praha: Aequitas, 1999. ISBN 80-902774-0-3.

LUSTIG, Arnošt. *3 x 18: (portréty a postřehy)*. 3., dopl. vyd. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1685-8.

LUSTIG, Arnošt. *Tachles, Lustig: rozhovor s Arnoštem Lustigem jsme vedli od dubna do začátku srpna 2010 v Praze-Nuslích v restauraci hotelu Union*. Praha: Mladá fronta, 2010b. ISBN 978-80-204-2354-2.

LUSTIG, Arnošt. *Zpověď: záznam vzpomínek a úvah Arnošta Lustiga*. Vyd. 2., dopl. Praha: Nakladatelství Franze Kafky, 2009. ISBN 978-80-86911-26-7.

MIKULÁŠEK, Alexej, Viera GLOSÍKOVÁ, Antonín B. SCHULZ a Jana ŠVÁBOVÁ. *Literatura s hvězdou Davidovou: slovníková příručka k dějinám česko-židovských a česko-*

židovsko-německých literárních vztahů 19. a 20. století. Praha: Votobia, 1998-. Velká řada. ISBN 80-7220-019-4.

PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-x.

VŠETIČKA, František. *Stavba prózy*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1992. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas paedagogica. Series monographica. ISBN 80-7067-203-X.

Elektronické zdroje:

Arnošt Lustig. *Aktuálně.cz* [online]. 2014 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/osobnosti/arnostlustig/r~dd6ae30efd3311e3973a0025900fea04/>

Arnošt Lustig. *Židovská obec Brno* [online]. c2019 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.zob.cz/vzdelavani/osobnosti/arnost-lustig/>

Arnošt Lustig. *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2009 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=507&hl=lustig+>

BAUER, Michal. Noc a naděje, noc a beznaděj. *Tvar* [online]. **1999** (19), 20 [cit. 2019-11-24]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/1999/19/20.png>

BAUER, Michal. Z monologů plnoleté Dity S. *Tvar* [online]. **1998** (5), 21 [cit. 2019-11-27]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/1998/5/21.png>

Colette z Antverp. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-colette-z-antverp-42589>

Dům vrácené ozvěny. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/dum-vcrcene-ozveny-54708>

HORÁK, Ondřej a Zuzana ŠMAJLEROVÁ. Je nutné popsat oběti i vrahy. Čtete poslední rozhovor s Lustigem pro HN. *Hospodářské noviny* [online]. 2010 [cit. 2020-04-05]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <https://art.ihned.cz/knihy/c1-50743250-je-nutne-popsat-obeti-i-vrahy-ctete-posledni-rozhovor-s-lustigem-pro-hn>

JUNGMANN, Milan. Proměna jedné povídky. *Literární noviny* [online]. 1961, **10** (12), 4 [cit. 2019-11-27]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNII/10.1961/12/4.png>

Krásné zelené oči. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/krasne-zelene-oci-76267>

Lea z Leeuwardenu. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-lea-z-leeuwardenu-807>

Lustig opustil téma holokaustu, píše o ženě, která pomohla Heydrichovi. *Idnes* [online]. [cit. 2020-04-12]. 2010. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/literatura/lustig-opustil-tema-holokaustu-pise-o-zene-ktera-pomohla-heydrichovi.A100311_102929_literatura_ob

MILOTA, Karel. Knihovnička literárních novin. *Literární noviny* [online]. **9** (11), 16 [cit. 2019-11-27]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/9.1998/11/16.png>

Oheň na vodě: Povídky. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/ohen-na-vode-povidky-32463>

OPELÍK, Jiří. Chuděrka REPORTÁŽ. *Kultura* [online]. **5** (48), 4 [cit. 2019-11-27]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Kult/5.1961/48/4.png>

Případ Marie Navarové. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/pripad-marie-navarove-33535>

Tanga z Hamburku. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zidovska-trilogie-tanga-z-hamburku-54714>

ZÍTKOVÁ, Irena. Modlitba za Colette Cohenovou. *Tvar* [online]. **2001** (19), 20 [cit. 2019-12-01]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/2001/19/20.png>

Zloděj kufřů. *Databáze knih* [online]. c2008-2019 [cit. 2019-12-02]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/knihy/zlodej-kufru-21115>